

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

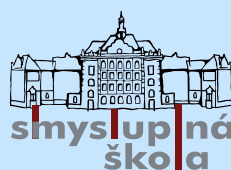
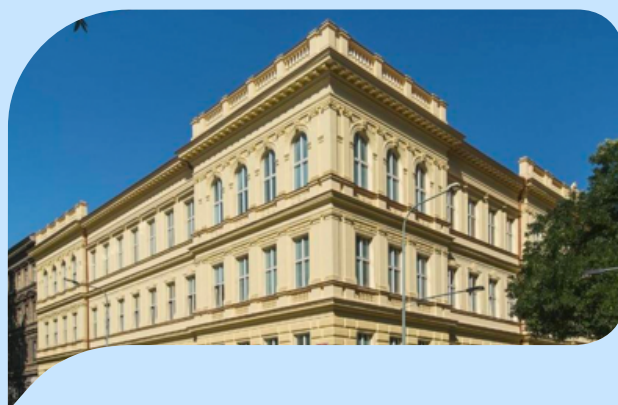

..META*~

PŘÍRUČKA PRO PEDAGOGY A DALŠÍ PRACOVNÍKY ŠKOLY

Začleňování vícejazyčných dětí

MŠ Lyčkovo náměstí – Smysluplná škola

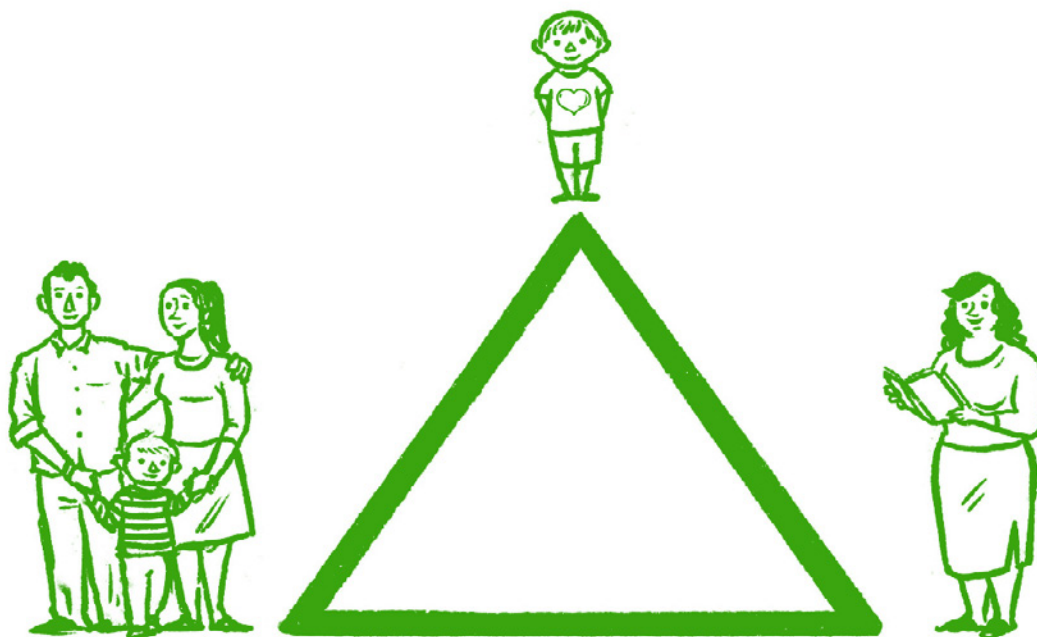

Obsah

Úvod	3
~ Pro koho je příručka určena	4
~ Legislativa a vymezení pojmů	4
~ Žák-cizinec, dítě s OMJ, nebo vícejazyčné dítě?	4
Spolupráce s vícejazyčnou rodinou	5
~ Zápis, první schůzka s rodiči	6
~ Podpora nově příchozích rodin	6
~ Komunitní aspekt mateřské školy	6
~ Interkulturní přístup při spolupráci s vícejazyčnou rodinou	7
~ Komunikace s rodiči	7
Nastavení mateřské školy	9
~ Vymezení kompetencí a organizační struktura v MŠ Lyčkovo náměstí	10
~ Spolupráce v inkluzivním týmu	11
~ Spolupráce s KPPP	12
~ Přechod dítěte na ZŠ	12
Vícejazyčné dítě, dítě s migrační zkušeností	14
~ Projevy vykořenění	15
~ Jak dítě v období vykořenění podpořit	15
~ Trauma informovaný přístup	16
~ Pyramida potřeb vícejazyčného dítěte	17
~ Zapojení vícejazyčného dítěte do třídy	18
~ Co dělat, když...	20
Jazyková podpora vícejazyčných dětí	22
~ Systematická jazyková podpora dítěte	22
~ Jazykové chvílky – příležitosti k podpoře	23
~ Podpora vícejazyčnosti ve třídě	25
Závěr	26
~ Na koho se obrátit	26
~ Zdroje inspirace a doporučená literatura z organizace META, o. p. s.	27
Přílohy	28
~ Organizační struktura a vymezení kompetencí při vzdělávání dětí s OMJ	28
~ Kodex spolupráce AP s učiteli ve třídě	30

Úvod

Příručka, kterou držíte v ruce, slouží jako osvědčený postup pro začlenění vícejazyčných dětí do kolektivu MŠ. Je vytvořena na míru mateřské škole a **obsahuje postupy a metody práce**, které má škola v praxi ověřené. Zároveň také obsahuje metody práce doporučené organizací META, o. p. s.

Doprovodným materiálem této příručky jsou dokumenty, které MŠ zpracovala na základě svých specifických potřeb. Jedná se o následující dokumenty: **Informace pro rodiče** (přeložené do několika jazyků), **Struktura lekce ČDJ** a **Vzor zápisu do jazykového portfolia**. Tyto dokumenty jsou uloženy na interním disku školy. Další materiály k práci s příručkou (rovněž uložené na interním disku školy) jsou **Šablona pro tvorbu PLPP** a **Vstupní dotazník pro rodiče**, které MŠ měla již zpracovány z dřívějších let.

Příručka je také doplněna o **Nástroj pro určení jazykové úrovně u dětí předškolního věku a nečtenářů** (tzv. jazyková diagnostika) a metodickou příručku **Adaptační aktivity pro MŠ s dětmi s OMJ** (včetně obrazový příloh v tištěné podobě) pro snadnější adaptaci vícejazyčných dětí v povinném předškolním ročníku. Oba tyto materiály vznikly v rámci předchozích projektů METY, o. p. s.

Součástí příručky jsou následující přílohy:

- ~ **Organizační struktura a vymezení kompetencí při vzdělávání dětí s OMJ** (s odlišným mateřským jazykem)
- ~ **Kodex spolupráce AP (asistenta pedagoga) s učiteli ve třídě**

Pro koho je příručka určena

Pro všechny pracovníky MŠ (učitele a učitelky, asistenty a asistentky pedagoga, sociální pedagogy, koordinátory inkluze a další personál školy), kteří se podílí na začleňování vícejazyčných dětí do kolektivu mateřské školy.

Cílem této příručky je popsat principy dobré praxe při práci s dětmi s odlišným mateřským jazykem, sjednotit praxi v celém pedagogickém týmu a nabídnout metodickou podporu pro začínající pedagogy.

Legislativa a vymezení pojmů

Legislativní minimum ve vztahu k dětem s odlišným mateřským jazykem

Zákon č. 561/2004 Sb. (školský zákon)

- ~ definuje právo na vzdělání (§ 20, odst. 1 a 2),
- ~ definuje termín **žák-cizinec**,
- ~ § 16 se věnuje vzdělávání žáků se SVP,
- ~ zmiňuje bezplatnou přípravu žáků-cizinců, kterou definuje vyhláška č. 14/2005 Sb.

Vyhláška č. 14/2005 Sb., vyhláška o předškolním vzdělávání

- ~ určuje mateřské škole povinnost **poskytnout dětem-cizincům** v povinném předškolním vzdělávání (bez nutnosti vyšetření v ŠPZ) **jazykovou přípravu** v rozsahu **jedné hodiny týdně**, pokud má škola čtyři a více dětí-cizinců, pro které je předškolní vzdělávání povinné.

Metodické doporučení pro poskytování služeb ŠPZ

- ~ podrobně popisuje podpůrná opatření (PO) pro žáky s „nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka“.

Žák-cizinec, dítě s OMJ, nebo vícejazyčné dítě?

V legislativě je používán termín **žák-cizinec** (školský zákon, § 20), případně žák s nedostatečnou znalostí češtiny či žák z odlišného kulturního prostředí (vyhláška č. 27/2016 Sb.).

Rozšířený termín **dítě-cizinec** však není přesný, neboť zahrnuje jen děti s cizí státní příslušností, nikoli všechny děti a žáky s odlišným mateřským jazykem či jazyky.

V této příručce používáme kromě vžitého termínu **děti s OMJ** (s odlišným mateřským jazykem) také termín **vícejazyčné dítě**. Tento pojem poukazuje, na rozdíl od předchozích dvou, nikoli na nedostatky a odlišnosti, ale na potenciál, který děti s odlišným mateřským jazykem mají. K dětem s migrační zkušeností a s odlišným mateřským jazykem proto přistupujeme tak, aby svoji vícejazyčnost postupně rozvíjely.

Spolupráce s vícejazyčnou rodinou

Spolupráce s rodiči dítěte je jednou z důležitých podmínek pro začlenění dítěte do mateřské školy, u vícejazyčných rodičů to platí často dvojnásob. Zároveň bývá právě spolupráce s rodiči jedním z nejnáročnějších aspektů pedagogické práce. Proto by pedagogové měli vědět, kde čerpat inspiraci a na koho se obrátit o pomoc.

Český vzdělávací systém se může v mnoha ohledech lišit od systému, který znají rodiče ze své země původu. Je proto důležité rodičům **představit specifika** českého předškolního vzdělávání.

Velké rozdíly mohou panovat i v předškolním roce a v přestupu na základní školu. Rodiče mohou mít od české mateřské školy jiná **očekávání**, proto je důležité věnovat čas představení českého systému předškolního vzdělávání.

Všechny potřebné informace naleznou rodiče v dokumentu pro rodiče, který kromě specifik českého vzdělávacího systému rodičům **představuje i hodnoty a filozofii mateřské školy, režim dne a harmonogram roku MŠ**. Dokument popisuje adaptační program a všechny praktické informace, které rodiče před nástupem dětí do MŠ potřebují vědět. Tento dokument (k dispozici je v pěti jazykových mutacích) mateřská škola rodičům předá na schůzce pro rodiče **před začátkem školního roku**.

Zápis, první schůzka s rodiči

Před nástupem vícejazyčného dítěte do MŠ je důležité zjistit co nejvíce informací o potřebách dítěte. Tyto informace slouží k nastavení vhodné podpory v MŠ. Prvotní informace získává škola při **zápisu** od rodičů dítěte (zápis se koná vždy na jaře před začátkem školního roku za přítomnosti zástupkyně MŠ a vedoucích učitelek jednotlivých budov). Zároveň je u zápisu přítomný **koordinátor inkluze** dětí s OMJ a zaznamenává si na základě osobního rozhovoru s rodiči základní informace k mateřskému jazyku, případně vícejazyčné komunikaci v rodině. Zjišťuje (rámcově) úroveň českého jazyka, délku pobytu v ČR a další důležité informace o dítěti. Zápisu se účastní

i **speciální pedagog**, který monitoruje případné specifické potřeby dítěte, jež mohou souviset s plánováním jeho jazykového vzdělávání.

V případě, že se rodiče nezúčastnili úvodní schůzky (v červnu), která je určena pro rodiče nově přijatých dětí, předá učitel základní informace v dokumentu pro rodiče v příslušném jazyce rodičů dítěte. Pokud budou mít rodiče další dotazy a nejasnosti, můžou se obrátit na koordinátora inkluze dětí s OMJ (podle dané třídy MŠ). Pedagog upozorní rodiče na nástěnku pro rodiče dětí s OMJ (aktuální akce třídy a další důležité informace v průběhu školního roku).

Podpora nově příchozích rodin

Pro nově příchozí rodiny jsou velmi často začátky v nové zemi velmi náročné: řeší jazykovou bariéru, úřední záležitosti, novou práci, bydlení. Mohou mít za sebou traumatizující zážitky, zažívají stesk po domově.

Mateřská škola může proto rodině nabídnout **kontakty na profesionální organizace**, které se zaměřují na psychosociální podporu, poradenství pro migranty a migrantky či kurzy češtiny.

Komunitní aspekt mateřské školy

Rodiny s migrační zkušeností pravděpodobně ztratily svoje sociální zázemí, rodinu, přátele i komunitu. Mateřská škola a spolek rodičů pořádají aktivity komunitního charakteru (rodinná setkání, slavnosti, piknik). Pro nově příchozí rodinu jsou takové akce jednou z prvních příležitostí **zapojit se do komunitního života** v nové společnosti.

Zároveň je důležité si uvědomit, že výchova a vzdělávání jsou kulturně podmíněné, v některých zemích není běžné, že školy mají i komunitní, nejen vzdělávací charakter.

Proto je důležité, aby pedagogové trpělivě aktivity komunitního charakteru nabízeli a nenechali se odradit počátečním odmítnutím či nezájmem.

Interkulturní přístup při spolupráci s vícejazyčnou rodinou

Posláním MŠ je rozvíjet partnerské vztahy s rodiči na základě vzájemné důvěry, tolerance, respektu, otevřenosti a informovanosti. V rámci rozvoje partnerských vztahů s rodiči mateřská škola může využívat odbornosti a dovedností rodičů pro obohacení pedagogické práce.

Cílem interkulturního přístupu není jen předávat informace o jiných kulturách a zvyklostech, ale **budovat otevřenost a porozumění různým kulturním interpretacím**. Při interkulturním vzdělávání vycházíme ze situace

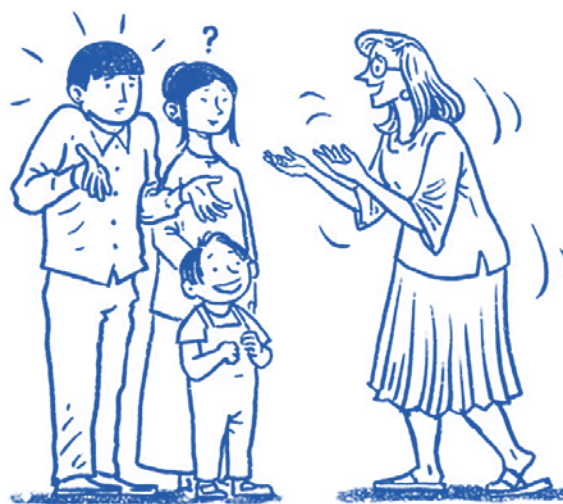
jednotlivých rodin – každá rodina má svoje vlastní zvyky a tradice (i v rámci jedné kulturní či náboženské oblasti). Některé zvyky sdílíme (například všichni slavíme narozeniny, začátek nového roku), jiné rodinné, náboženské či kulturní tradice jsou rozdílné. Cílem interkulturního přístupu je **chápat různorodost jako pozitivní a obohacující jev**.

V některých třídách pořádají učitelé zážitkové dopoledne s rodiči dětí z různých zemí – přiblíží ostatním dětem místní a rodinné zvyky a tradice, přinášejí ochutnávky jídla dané země.

Komunikace s rodiči

Pokud mezi rodiči a vzdělávací institucí panuje jazyková bariéra, je tato situace nepříjemná pro všechny zúčastněné. Rodiče plně nerozumí sdělení učitelů a sami často nemohou v plné míře sdělit to, co by potřebovali. Mateřská škola má proto vytvořené strategie a postupy, jak s rodiči komunikovat.

Pokud je **jazyková bariéra** příliš velká, mateřská škola si může pro schůzku domluvit tlumočníka. Komunikace s rodiči může probíhat různými způsoby a v různých formátech, každý z nich je důležitý. Pedagogové by měli zvážit své časové možnosti, aby se necítili přehlčeni.

Schůzky s rodiči dětí v MŠ Lyčkovo náměstí

Forma	Účel	Kdy, jak často
společná schůzka pro rodiče nově nastupujících dětí	seznámení, základní provozní informace, seznámení s filozofií MŠ, představení dalších aktivit a kroužků	červen
třídní schůzky	v jednotlivých třídách	září
neformální rodinná setkání	prohloubit komunitní charakter MŠ, neformální vztahy	několikrát ročně
individuální schůzky pro rodiče	rozhovor nad portfoliem dítěte, zhodnocení adaptace, jazykových pokroků	2x ročně
schůzka s rodiči předškolních dětí	seznámit rodiče s problematikou školní zralosti a připravenosti	na jaře, ve spolupráci s KPPP
konzultace testu školní zralosti	seznámit rodiče s výsledky testů, případně dodat doporučení pro konkrétní oblasti, v nichž dítě podpořit; konzultovat možnosti odkladu školní docházky	dobrovolné, po screeningu a tzv. „Škole nanečisto“, ve spolupráci s KPPP

Zásady dobré praxe při komunikaci s rodiči vícejazyčných dětí

- ~ Při ústní komunikaci by měl pedagog přizpůsobit svůj projev možnostem rodičů: používat kratší věty, přizpůsobit tempo řeči, ověřovat porozumění.
- ~ Stejně jako při komunikaci s vícejazyčnými dětmi, i s jejich rodiči lze využít principy vizualizace a názornosti (např. používat obrázky, informační letáky apod.).
- ~ V případě potřeby pro komunikaci s rodiči zajistit tlumočníka. Při komunikaci s rodiči také může pomoci interkulturní pracovník.
- ~ Základní informace předává MŠ při úvodní schůzce a má je k dispozici v několika světových jazycích.
- ~ Mateřská škola využívá pro komunikaci s rodiči **aplikaci Lyfle**. Je důležité ověřit, že ji mají rodiče v telefonu nainstalovanou a umí s ní zacházet.

Nastavení mateřské školy

Cílem pedagoga v mateřské škole je vytvořit takové prostředí, aby se mohlo každé dítě ve třídě cítit přijímané ve své jedinečnosti (i jinakosti), mohlo se rozvíjet dle svých individuálních možností a aby byly naplněny jeho vzdělávací potřeby. Nejdůležitějším úkolem pedagoga v inkluzivním prostředí je pak **hledat** (a neustále obnovovat) **rovnováhu mezi potřebami jednotlivých dětí a potřebami třídy jako celku**.

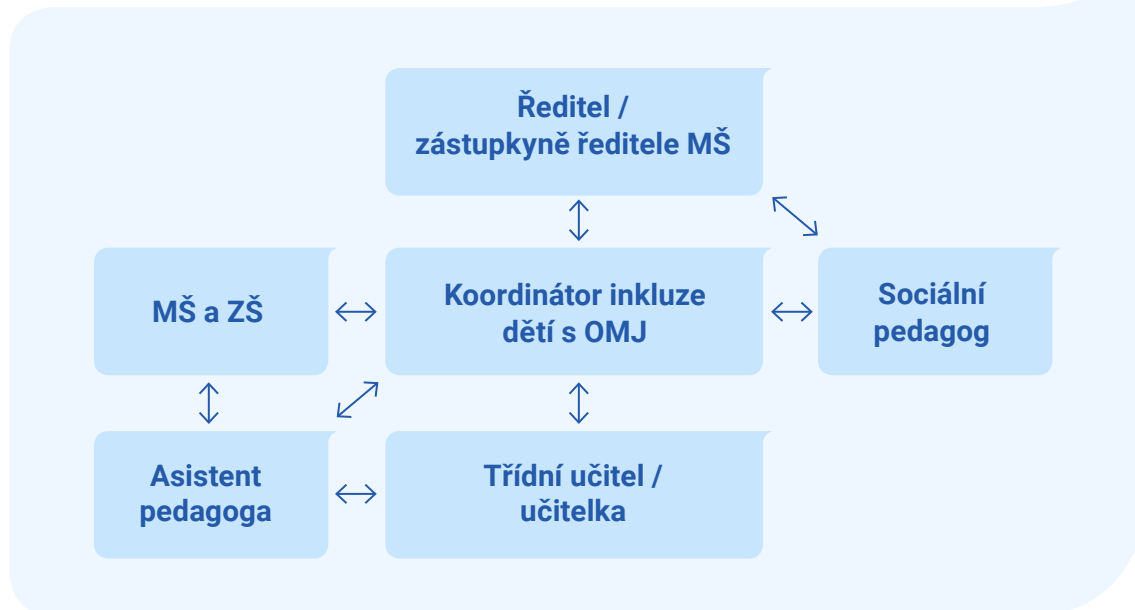
Pedagog nesmí opomíjet ani své vlastní potřeby. To vše pro něj může být velkou výzvou, je proto důležité, aby nacházel dostatek opory, ať už v procesním nastavení (např. v dobře nastaveném adaptačním plánu či plánu inkluze), nebo ve spolupráci s dalšími kolegy a odborníky (s AP, koordinátorem inkluze, sociálním pedagogem, vedením MŠ, v externí spolupráci s PPP/SPC apod.). **Inkluzivní prostředí nemůže dobře vytvořit jediný člověk.**

Vymezení kompetencí a organizační struktura v MŠ Lyčkovo náměstí

Systém nastavení spolupráce mezi pracovníky mateřské školy, kteří se podílí na začleňování vícejazyčných dětí, je popsán v samostatném dokumentu **Organizační struktura při vzdělávání dětí s OMJ**. Dokument definuje **kompetence koordinátora inkluze, třídního učitele/třídní učitelky a AP**.

Organizační struktura MŠ

Stěžejní roli v systému začleňování hraje **koordinátor inkluze**, který podporuje vícejazyčné děti, komunikuje s jejich rodiči a zajišťuje metodickou podporu třídním učitelům i AP.

V MŠ a ZŠ Lyčkovo náměstí od školního roku 2022/2023 pracuje **sociální pedagog**. Stejně jako speciální pedagog, výchovný poradce a metodik prevence je součástí školského poradenského pracoviště (inkluzivního týmu MŠ a ZŠ Lyčkovo nám.). Jeho náplní práce je podpora vzdělávacího procesu dětí (i vícejazyčných dětí).

Zaměřuje se na **propojení školy a rodiny dítěte**, pomáhá znevýhodněným žákům, řeší sociální a finanční situaci rodiny (může i doprovázet rodiče dítěte při vyřizování záležitostí v různých organizacích, zajistit a propojit následnou podporu od organizací pro cizince atd.). Zároveň je i podporou pedagogům a vedení školy, zaměřuje se na primární a sekundární prevenci dětí. Sociální pedagog je přítomen také při úvodních třídních schůzkách rodičů nově přijatých dětí. Kontakt na sociálního pedagoga se nachází na webových stránkách školy.

*Ve školním roce 2023/2024 je sociálním pedagogem **Radka Redzinová**.
radka.redzinova@smysluplnaskola.cz*

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

...META*~

Spolupráce v inkluzivním týmu

Kromě vyjasněných kompetencí je pro proces začleňování vícejazyčných dětí důležitý také **dobře nastavený systém porad** týmu a systém kolegiální podpory, který zajišťuje informovanost, pečuje o tým a poskytuje metodickou podporu začínajícím pedagogům.

Mateřská škola svou práci pravidelně **reflektuje** a podporuje **profesní rozvoj** svých zaměstnanců. Kromě pedagogických a provozních porad týmu probíhá každoročně autoevaluace všech pedagogických pracovníků a také pravidelná supervize. Vedení školy také aktivně podporuje své zaměstnance v dalším vzdělávání.

Základní rozvržení porad v MŠ Lyčkovo náměstí

Typ porady/setkání	Zapojení	Účel, frekvence
porada inkluzivního týmu	koordinátor inkluze (MŠ), sociální pedagog, inkluzivní tým ZŠ, psychologové z KPPP dle domluvy	jednou měsíčně
porada AP	AP + koordinátor inkluze, zástupkyně ředitele	podle potřeby, péče o tým AP, jazyková podpora
porada učitelů	zástupkyně ředitele + učitelé	1× měsíčně, péče o tým, reflexe práce
pedagogická porada	všichni pedagogičtí pracovníci z obou budov	3–4× ročně
individuální metodická podpora	poskytují koordinátoři inkluze AP a učitelům	dle domluvy a potřeby AP
provozní porady	učitelky z jednotlivých budov a zástupkyně ředitele	1× za 14 dní na každé budově
schůzka nad plánem individuálního rozvoje	každý pedagogický pracovník individuálně se zástupkyní ředitele	1× ročně

Spolupráce s KPPP

Kromě vyjasněných kompetencí je pro proces začleňování vícejazyčných dětí důležitý také dobře nastavený systém porad týmu a systém kolegiální podpory, který zajišťuje informovanost, pečuje o tým a poskytuje metodickou podporu začínajícím pedagogům.

Mateřská škola svou práci pravidelně reflektuje a podporuje profesní rozvoj svých zaměstnanců. Kromě pedagogických a provozních porad týmu probíhá každoročně autoevaluace všech pedagogických pracovníků a také pravidelná supervize. Vedení

školy také aktivně podporuje své zaměstnance v dalším vzdělávání.

MŠ Lyčkově náměstí úzce spolupracuje s Křesťanskou pedagogicko-psychologickou poradnou v Karlíně (KPPP). Psycholožky z KPPP dochází na náslechy do jednotlivých tříd, účastní se pravidelně inkluzivních porad a provádí testy školní zralosti, kterým předchází přednáška pro rodiče předškoláků. Rodiče mají možnost výsledky testů s psycholožkami z KPPP ve škole konzultovat.

*Kontaktovat KPPP je možné na telefonním čísle **+420 739 012 074** nebo na e-mailové adrese **poradna@kppp.cz**. Ve školním roce 2023/2024 má MŠ na Lyčkově náměstí na starost **Mgr. Mirka Veselková**, detašované pracoviště v ul. Pernerova **Mgr. Marie Hlaváčková**.*

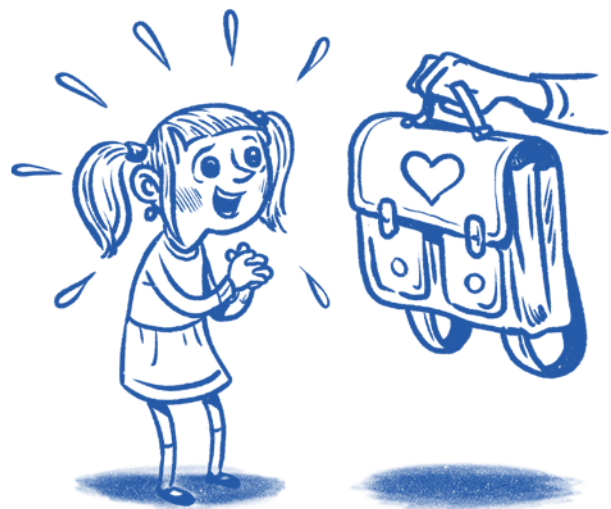

Pokud je potřeba rodičům doporučit návštěvu PPP, poskytuje toto doporučení speciální pedagog nebo koordinátor inkluze dětí s OMJ.

Přechod dítěte na ZŠ

Cílem mateřské školy je podpořit dítě ve všech oblastech předškolního rozvoje tak, aby do první třídy základní školy nastupovaly děti zralé na výuku i začlenění do kolektivu. To vše samozřejmě platí i o vícejazyčných dětech.

Mateřská škola proto věnuje velkou pozornost předškolní diagnostice dětí (ve spolupráci s KPPP či během „Školy nanečisto“), věnuje se i edukaci rodičů v tématu školní zralosti a připravenosti.

MŠ úzce spolupracuje také se Základní školou Lyčkovo náměstí (v budovách Lyčkovo nám. a Pernerova). Jazykový koordinátor ZŠ spolupracuje s mateřskou školou v rámci pravidelných setkání inkluzivního týmu (účastní se jich i koordinátor inkluze dětí s OMJ v MŠ) a společně kooperují při rozřazení dětí s OMJ do budoucích prvních a přípravných tříd ZŠ.

K dispozici má ZŠ také další informace o dětech, především výsledky testů školní zralosti a vyhodnocení „Školy nanečisto“ (pěti pravidelných setkání předškolních dětí v ZŠ, které slouží k diagnostice jednotlivých dovedností dětí). Mateřská škola předává ZŠ portfolio vícejazyčných dětí (včetně diagnostiky jazykové úrovně češtiny) při ukončení docházky do mateřské školy. Základní škola si v případě potřeby může vyžádat další diagnostické materiály – vyhodnocení logopedické depistáže, diagnostiky dle Sindelarové a RoKy, plán pedagogické podpory a zápisy z jednání s rodiči či doporučení školského poradenského zařízení.

delných setkání předškolních dětí v ZŠ, které slouží k diagnostice jednotlivých dovedností dětí). Mateřská škola předává ZŠ portfolio vícejazyčných dětí (včetně diagnostiky jazykové úrovně češtiny) při ukončení docházky do mateřské školy. Základní škola si v případě potřeby může vyžádat další diagnostické materiály – vyhodnocení logopedické depistáže, diagnostiky dle Sindelarové a RoKy, plán pedagogické podpory a zápisy z jednání s rodiči či doporučení školského poradenského zařízení.

V ZŠ Lyčkovo náměstí koordinuje v roce 2023/2024 výuku češtiny **Mgr. Lenka Kader Aghová** se svým týmem jazykových asistentů.
lenka.aghova@smysluplnaskola.cz

Přechod do první třídy je pro děti i jejich rodiče důležitým životním milníkem. Proto MŠ věnuje pozornost i rituálům spojeným s přípravou na školu (pasování na předškoláky na začátku roku a rozloučení s předškoláky na konci školního roku).

Vícejazyčné dítě, dítě s migrační zkušeností

Když do MŠ nastupuje **dítě s migrační zkušeností**, nemusí být ztráta jazykové kompetence zdaleka jedinou potíží, s níž se vyrovnává. Nově příchozí děti mohou zažívat více či méně intenzivní pocity osamělosti, zmatení, kulturního šoku, bezmoci či vyčerpání. Tento fenomén je v literatuře popsán jako **vykořenění** (uprooting).

Vykořeněné dítě je velmi citlivé a zranitelné a potřebuje v procesu adaptace a zapouštění kořenů v nové kultuře povzbudit a podpořit. Pedagogové, kteří s dětmi s migrační zkušeností pracují, by tedy měli být v této oblasti vzdělaní, aby jim mohli poskytnout dostatečnou oporu a pomoc.

Projevy vykořenění

Vykořenění může mít na dítě i **dlouhodobý vliv**, tedy i po období, které se nám může zdát na adaptaci dostatečně dlouhé. Pokud u dítěte s migrační zkušeností pozorujeme **náročné chování**, vždy bychom měli brát v potaz fenomén vykořenění.

Mezi nejčastější projevy vykořenění patří

- ~ izolovanost dítěte a neschopnost komunikace,
- ~ náročné, agresivní chování,
- ~ odmítání nové kultury a jazyka.

Je však důležité zároveň **nahlížet za tyto projevy, vidět nenaplněné potřeby** dítěte a hledat způsoby, jak dítěti pomoci a podpořit jej. Dítě, které se projevuje agresivně, na sebe přirozeně poutá pozornost a pedagogové jsou nuceni se mu věnovat. **Podporu** však většinou potřebují i **ty děti** s migrační zkušeností, **kteř jsou „hodné“ a bezproblémové**. „Boj“, navenek neviditelný, se může odehrávat v jejich nitru.

Je zcela běžné a přirozené, že vícejazyčné dítě prochází tzv. **tichým obdobím** (kdy nemluví,

hovoří pouze ve své mateřštině nebo jen šeptá). Z hlediska osvojování nového jazyka **je toto období velmi důležité**, neboť je dítě obklopené jazykem, slyší jeho intonaci, získává pasivní slovní zásobu, seznamuje se s novými kulturními vzorci.

Délka této fáze je velmi individuální, může trvat několik týdnů až měsíců, výjimečně i rok. Pokud se pedagogům zdá, že tiché období přetrvává dlouho, je vhodné se informovat u rodičů, zda dítě ve svém rodném jazyce doma komunikuje.

Jak dítě v období vykořenění podpořit

Základem je pozitivní a láskyplné přijetí, jak ze strany učitele, tak ostatních dětí. Dítěti, které prožívá „tiché období“, věnujeme pozornost a citlivě se jej snažíme zapojit do kolektivu nabídkou pestrých, na **jazyku nezávislých činností**. Můžeme také zkusit pro dítě najít vhodného patrona z řad dětí. Při práci s vícejazyčnými dětmi je možné zařadit do denního programu jejich **mateřský jazyk**. Podpoří se tak duševní pohoda dětí, dostanou možnost zažít pocit jedinečnosti a úspěchu. Zároveň můžete rozvíjet porozumění a empatii v celém kolektivu třídy.

Způsob, jakým pedagog nově přichodí dítě představí, může ovlivnit postavení dítěte ve třídě i jeho pocit pohody a bezpečí. Když učitelé mluví ve třídě o vícejazyčných dětech, **je důležité, aby nezdůrazňovali rozdíly a nedostatky** (např. že dítě je cizinec a neumí česky), ale poukazovali na to, co dítě už umí (např. jakým jazykem mluví a že se češtinu teprve učí).

Pokud se dítě projevuje agresivně, je potřeba zajistit způsoby, kterými může **agresivitu bezpečným způsobem vybit**: fyzickou aktivitou (boxováním do pytlů – k dispozici jsou

na obou budovách mateřské školy, boucháním do polštářů a velkoformátových molitanů, sešlapáváním PET lahví), arteterapeutickými technikami (u mladších dětí může výborně posloužit práce s keramickou hlínou, modelínou, velkoformátové výtvarné vyjádření).

V případě, kdy dítě narušuje ranní kruh anebo ohrožuje ostatní děti, se AP věnuje dítěti individuálně, a pokud je to potřebné, odvede dítě ze třídy. V případě závažných situací, které se nezlepšují, může být na schůzku s rodiči přizvána spolupracující psychologka z KPPP.

Jestliže jsou **agresivní projevy u dítěte časté** a situace se nezlepšuje, je vhodné doporučit rodičům psychologické vyšetření (v PPP

nebo u klinického psychologa). Toto doporučení poskytuje speciální pedagog nebo koordinátor inkluze.

Jak již bylo zmíněno v kapitole o rodičích, mateřská škola má důležitý komunitní aspekt. Pořádá v průběhu roku nejrůznější komunitní aktivity a slavnosti, vytváří novou (společnou) kulturu slavení. Díky těmto třídním (např. **oslava narozenin**) či školkovým rituálům, svátkům a slavnostem vytváří novou komunitu, a děti tak mohou pocítit, že někam patří, jsou součástí třídy a školy. **Mohou začít zapouštět kořeny.** Zároveň je důležité si uvědomit, že proces „zakořenění“ je postupný, individuální, může trvat i několik let.

Trauma informovaný přístup

Pro dobrý začátek nově příchozího dítěte v MŠ je důležité, aby proběhla schůzka s rodiči, při níž pedagogové získají základní informace o dítěti a také se citlivě zeptají na migrační okolnosti.

Se zkušeností migrace se mohou pojít **náročné a traumatizující zkušenosti**, zvláště u rodin migrujících z politických či náboženských důvodů nebo kvůli válečným konfliktům. Náročná situace může rodina zažívat i v nové kultuře. Podle zahraničních i českých studií je výskyt traumatizujících zkušeností v dětství velmi vysoký i v majoritní společnosti.

V pomáhajících profesích se začíná prosazovat způsob komunikace a poskytování podpory, který se nazývá **trauma informovaný přístup**. Také pedagogové by měli počítat s tím, že děti (zdaleka nejen s migrační zkušeností) mohou prožívat traumata, jež výrazně ovlivňují jejich prožívání, chování i způsob komunikace.

Pedagogové ve škole samozřejmě nemohou nahradit práci dětského psychologa či psychoterapeuta, zároveň však mají možnosti, jak dítě v náročnou situaci podpořit. Ideální je stav, při němž škola spolupracuje s rodinou i odborníkem na duševní zdraví dítěte. **V případě závažných psychických potíží** se pedagogové MŠ obrátí na školní psychologku, doporučí kontaktovat poradnu, která rodiče odkáže na další odborné pracoviště, případně další specializované pracoviště doporučí rodičům přímo speciální pedagog v MŠ.

Děti tráví ve školách velké množství času, pedagogové tak mají příležitost vybudovat si s dítětem vztah důvěry a vytvářet situace, v nichž se dítě cítí v bezpečí a duševní pohodě. Důležité také je, že jsou pedagogové obeznámeni s tím, jakými způsoby se může prožít trauma projevat, a umí vidět za těmito projevy (nenaplněné) potřeby dětí.

TIP

Jak citlivě s tématem migrace pracovat

Pokud dítě zdárně prošlo procesem adaptace a jsou zajištěny jeho základní potřeby (především pocit bezpečí), může pedagog citlivě téma vykořenění otevřít. Je nesmírně důležité, aby pedagog postupoval empaticky a informovaně.

Neměl by nikdy ukazovat na konkrétní traumatickou situaci a na konkrétní osobu (to by dítě mohlo ještě více vyčlenit z kolektivu a přinést pocit nepohody). Může však téma otevřít prostřednictvím příběhů, například terapeutických pohádek. Dobrým prostředníkem mohou být pro pedagoga terapeutické panenky (např. Persona Dolls) či maňásci.

Pyramida potřeb vícejazyčného dítěte

Aby byly pro dítě vytvořeny ideální podmínky pro výchovu a vzdělávání, měli bychom myslet na to, aby se děti i dospělí cítili v prostředí mateřské školy „dobře, spokojeně, jistě a bezpečně“ (RVP PV, s. 32).

Psychická pohoda dětí (ale i pedagogů), pocit bezpečí a jistoty je základním předpokladem pro jakékoliv učení. Také dobrá adaptace je nezbytným předpokladem pro další zapojení dětí do činností a pro rozvoj učení.

Komunikace s dítětem

Pro děti s odlišným mateřským jazykem je další nezbytnou podmínkou učení **jazykové porozumění**. Učitelé proto dbají na to, aby

s dětmi byla zajištěna základní komunikace, k níž slouží vizualizační pomůcky, jež pro MŠ vytvořilo **nakladatelství Poketo**.

TIP

Komunikační kartičky

Pokud se dítě nachází v tichém období, je velmi vhodné pracovat s komunikačními kartičkami, pomocí nichž může vyjádřit své základní emoce a potřeby (hlad, žízeň, potřebu dojít si na záchod, vyjádřit stesk po rodičích).

Režim dne

Pomáhá dětem (nejen s odlišným mateřským jazykem) orientovat se v činnostech a rituálech probíhajících v mateřské škole, což přispívá k lepší pohodě dětí, neboť vědí, co se ve školce bude dít.

Knížka o MŠ Lyčkově náměstí

Seznamuje děti hravou formou s tím, jak to ve školce chodí, v knize jsou vizualizovaná pravidla třídy, denní režim, potřebné vybavení do školky apod.

Princip vizualizace využívají učitelé hojně i při další pedagogické práci, např.

- ~ při tvorbě piktogramů pro pravidla v komunitním kruhu,
- ~ při práci s pravidly ve třídě,
- ~ pro lepší orientaci dětí ve třídě (např. obrázky/fotografie hraček a pomůcek na krabicích),
- ~ při práci s portfoliem dítěte – dítě si samo do portfolia zakládá fotografie (z výletů, oslav a dalších aktivit).

Když je dítě v MŠ adaptované a je zajištěno základní porozumění (ať už se týká jeho fyziologických potřeb, nebo porozumění chodu třídy), nastávají vhodné podmínky pro optimální rozvoj dítěte a jeho učení.

Zapojení vícejazyčného dítěte do třídy

Jak rychle a jak dobře se dítě zapojí do kolektivu třídy, závisí na mnoha faktorech – na klimatu ve třídě, věku dětí a dynamice skupiny i na povaze a založení vícejazyčného dítěte.

Mnohé faktory pedagog ovlivnit nemůže. Někdy se ve třídě sejde několik dětí hovořících stejným jazykem, které se přirozeně sdružují a vytvářejí menší skupinky. Zapojení takovéto „enklávy“ do celé třídy je náročnější. Jindy je dítě s OMJ velmi introvertní, umí být téměř „neviditelné“ a má tendenci se kolektivu spíše stranit.

Co však pedagog může zásadním způsobem ovlivnit, je způsob, jakým se o vícejazyčných dětech a dětech s migrační zkušeností ve třídě

mluví a jakým způsobem se k jejich odlišnosti ve třídě přistupuje. Jak již bylo zmíněno na začátku kapitoly, už samotné představení vícejazyčného dítěte je velmi důležité. Učitelka může například zdůraznit, že dítě je cizinec a nemluví česky. V takové třídě spolužáci dítěte s odlišným mateřským jazykem často ani nevědí, jakým jazykem tedy dítě mluví, a vnímají jej jen skrze neznalost češtiny. Naproti tomu, když se děti seznámí se zemí, odkud jejich spolužák pochází, naučí se několik slov v jeho jazyce (např. pozdrav, krátkou básničku, počítání do pěti), o svého spolužáka projeví zájem – vícejazyčné dítě zakusí **pocit důležitosti**, vlastní hodnoty.

TIP

Tipy pro práci s jazykově smíšenou (heterogenní) třídou

Zařazovat do řízených činností aktivity nezávislé na jazyku

S ohledem na jazykovou bariéru je důležité, alespoň z počátku školního roku, zařazovat aktivity nezávislé na jazykové úrovni dětí, např. taneční, pohybové či výtvarné aktivity, aby i vícejazyčné dítě mohlo zažít úspěch.

Pro začátek sjednotit základní instrukce a fráze

V pedagogickém týmu si domluvit, jaké základní fráze a instrukce používáme. Výrazy „ted“ si dáme svačinku“, „půjdeme se najíst“ a „jdeme se nasvačit“ odkazují sice ke stejné činnosti, ale pro vícejazyčné dítě mohou být velmi matoucí. Vhodnější je jednoduché sdělení: „Bude svačina“, které používají všichni učitelé i AP.

Ověřovat porozumění tam, kde je to důležité

Děti (nejen v předškolním věku) se učí nápodobou. Do řízené činnosti se často zapojí i děti, které neporozuměly instrukcím a smyslu hry, ale pouze napodobují, co dělají jejich spolužáci. Někdy je tento princip nápodoby užitečný, např. když jdou všechny děti do šatny, aby se převlékly na zahradu – dítě, které nerozumělo instrukcím, napodobí ostatní a bude také připraveno na ven. Když však pedagog připravuje aktivitu v rámci řízené činnosti a jeho cílem je, aby se dítě do aktivity zapojilo, osvojilo si potřebné znalosti nebo dovednosti (a také zažilo radost ze hry či aktivity), je důležité (např. za pomoci vizualizace či přípravy na hru předem) vícejazyčným dětem vysvětlit smysl hry a ověřit, zda mu opravdu porozuměly.

Využít lze adaptační aktivity z organizace META, o. p. s.

Tento soubor adaptačních aktivit slouží jako rezervoár nápadů pro vytváření dobrého klimatu v heterogenní třídě, aktivizaci dětí a zapojení dětí s odlišným mateřským jazykem do kolektivu třídy.

Pokud je to potřeba, na činnosti děti připravit předem

Pokud víme, že máme na programu dne činnost, která by mohla být pro vícejazyčné děti těžko uchopitelná, je vhodné před samotnou činností seznámit děti s neznámou slovní zásobou (např. pomocí obrázků představit 5 slov, která se budou ve hře či příběhu opakovat nejčastěji) a připravit je na pokyny nebo pravidla hry. Tato příprava může probíhat v rámci jazykové chvilky, důležitá je koordinace třídního učitele nebo učitelky s AP.

Posílit spolupráci mezi dětmi, podpořit vztah patronství

Děti se nejlépe učí jedno od druhého. Učitel může cíleně podpořit vztah přátelství a patronství. Poměrně často se stává, že se nového dítěte (nejen s odlišným mateřským jazykem) „ujme“ jeho spolužák, provádí ho po třídě, seznámí ho s organizací hraček, s pravidly třídy. Pedagogové takovými vztah přátelství/patronství cíleně podporují, je totiž přínosný pro obě strany. Dítě, pro které je prostředí mateřské školy nové a neznámé, se přirozeněji ve třídě zorientuje. Dítě, jež se ujalo role „provádějícího“ patrona, trénuje empatii, posiluje prosociální vzorce chování. Je však důležité, aby tento vztah nebyl pro děti příliš zatěžující.

Co dělat, když...

... adaptace u dítěte neprobíhá podle plánu a dítě se v mateřské škole necítí dobře (pláče a nechce se zapojit do činností)?

- ~ Využít služeb speciálního pedagoga MŠ a koordinátora inkluze dětí s OMJ,
- ~ prodloužit adaptační plán (např. domluvit se s rodiči na zkrácení dne v MŠ),
- ~ svolat setkání s rodiči a probrat situaci i z jejich perspektivy,
- ~ využít adaptační aktivity pro děti od METY.

... se u dítěte objevují (časté) agresivní reakce?

- ~ Učitelé se mohou obrátit na speciálního pedagoga MŠ, případně školního psychologa ZŠ,
- ~ agresivní reakce dítěte bývají často způsobené frustrací z neporozumění a neschopnosti se vyjádřit, proto je důležité poskytnout dítěti bezpečné prostředí, ve kterém může vyjádřit své potřeby (např. používat komunikační karty, pomoci mu navázat přátelský vztah k dětem),
- ~ obecně je vhodné dát agresivitě volný průchod, ale tak, aby dítě neublížilo sobě či ostatním. Učitel tedy může pomoci dítěti uvolnit agresivitu několika způsoby: zvolit fyzickou aktivitu, tj. pohyb (např. využívat boxovací pytel na chodbě, nechat dítě, aby se proběhlo, zaskákalo si, udělalo pár dřepů), nebo dítěti půjčit hudební nástroj (např. bubínek) nebo zvolit kreativní činnost: nechat dítě hníst modelínu či hlínu vši silou, kreslit (např. užít lze techniku skvrn do mokrého papíru, výtvarný projev při hudbě),
- ~ dovolit dítěti opustit prostor, ve kterém k chování dochází (např. zvolit ve třídě „klidovou zónu“ – koberec s polštáři, volný stůl v zadní části třídy, kde dítě může vykonávat nějakou činnost),
- ~ je též vhodné sledovat případné spouštěče agresivního chování a případným situacím se vyhýbat,
- ~ pokud agresivní chování přetrvává, svolat setkání s rodiči a případně se poradit s odborníky (speciální pedagog MŠ, školní psycholog).

... se ve třídě vyskytne dítě s OMJ, které má další speciální vzdělávací potřeby?

- ~ Obrátit se na speciálního pedagoga MŠ a konzultovat potřeby dítěte individuálně,
- ~ dítě s OMJ a dalšími SVP spadá do 4. a 5. stupně podpůrných opatření – je vhodné doporučit rodičům návštěvu SPC, PPP a dále se řídit doporučeními od psychologa,
- ~ v praxi se v těchto případech osvědčila pomoc asistenta pedagoga.

Co dělat, když...

... dítě s OMJ v běžném projevu používá chybně češtinu? Je vhodné ho opravovat?

- ~ Je vhodné sdělovaný obsah přijímat a oceňovat snahu o komunikaci,
- ~ důležité je, aby se dítě nebálo udělat chybu – to by mohlo zásadně narušit jeho chuť a odvahu komunikovat,
- ~ je však také důležité, aby si dítě chyby v češtině nefixovalo, proto by měl učitel dítě opravovat nenásilnou formou, tj. parafrázováním,
- ~ opravovat je vhodné dítě také vždy během jazykové podpory a jazykových chviliek, a to formou parafráze („To je zelená autíčko.“ „Aha, to je autíčko. To autíčko je zelené.“).

... se ve třídě objevují náznaky šikany nebo nevhodného chování?

- ~ Obrátit se na speciálního pedagoga MŠ a vždy konzultovat další postup v pedagogickém týmu a s vedením MŠ,
- ~ v případě rozkrytí takového chování by měl učitel zvolit vhodný způsob nápravy, např.: rozhovor s dítětem, které ubližuje (např. srozumitelně dítěti sdělit, že porušilo stanovená pravidla; navrhnout a ukázat mu adekvátní varianty v projevech chování; jakmile je to možné, ocenit jeho zlepšení),
- ~ zavést ochranný režim oběti (např. MŠ může nastavit přísnější dozor; v komplikovanějším případě a v rámci možností oběť a agresora od sebe oddělit; není ale vhodné agresora s obětí konfrontovat),
- ~ pracovat se skupinou (např. zvolit adaptační aktivity s cílem podpořit třídní spolupráci či vcítění se do role ubližovaného, využít pohádky, příběhy a jejich dramatizaci),
- ~ po zmapování situace provést rozhovor se zákonnými zástupci dítěte agresora a snažit se je získat pro spolupráci (je to ale rizikové),
- ~ případ šikany je vhodné řešit v bezpečném procesu supervize,
- ~ MŠ může též zajistit podporu učiteli (např. kontinuální plán dalšího vzdělávání),
- ~ je vhodné šikany předcházet pomocí preventivních programů, jako jsou například Persona Dolls (organizuje Člověk v tísni).

Jazyková podpora vícejazyčných dětí

Pokud je mateřská škola hlavním jazykovým prostředím, v němž se dítě setkává s češtinou, je vhodné **posílit intenzitu jazykových podnětů**. Pedagogové by měli pamatovat na to, že mohou být pro dítě jediným (či jedním z mála) jazykových vzorů, je proto důležité, aby **předávali správnou a spisovnou formu jazyka**.

Systematická jazyková podpora dítěte

Před plánováním jazykové podpory je vhodné zjistit **jazykovou biografii dítěte** a jeho rodiny. Jakým jazykem (jakými jazyky) se mluví v rodině?

Seznámilo se dítě ještě s dalšími jazyky, např. při delším pobytu v cizině? Tyto informace zjišťuje koordinátor inkluze na úvodní schůzce s rodiči.

Mateřská škola také pravidelně provádí **jazykovou diagnostiku** (viz přílohy), a to dvakrát až třikrát do roka – na podzim (v případě, že dítě neprochází adaptací), uprostřed roku a v červnu. Vstupní diagnostika slouží k nastavení jazykové podpory, další dvě pomáhají učitelům sledovat pokroky dítěte. Jazykovou diagnostiku provádí koordinátor inkluze (ane-

bo AP pod jeho metodickým vedením) a je součástí jazykového portfolia dítěte. To dále slouží k systematickému zaznamenávání individuální podpory. V přílohách se nachází vzor zápisu do jazykového portfolia. Příprava jazykové chvílky vychází z **jazykového portfolia dítěte**, kam každý lektor jazykové chvílky zapíše ve stručnosti:

- ~ **téma chvílky,**
- ~ **slovní zásobu,**
- ~ **na jakou jazykovou rovinu se zaměřili,**
- ~ **jaký gramatický jev rozvíjeli,**
- ~ **jak se lekce dařila.**

Zápis do jazykového portfolia provede příslušný lektor v den, kdy jazykovou chvílku vedl. Zápis do portfolia by pro lektora neměl být příliš časově náročný (neměl by trvat déle než 10–15 minut) a v případě potřeby mu koordinátor inkluze může poskytnout metodickou podporu. **Správné vedení jazykového portfolia** je pro kontinuální a efektivní jazykovou podporu velmi důležité. V případě

dlouhodobější absence lektora pověřeného vedením jazykové chvílky je určen zástupce z jiné třídy.

Lektoři ČDJ chviliek plánují jazykovou podporu na základě interního sylabu, který stanovuje posloupnost témat, návaznost na gramatické jevy a strukturu lekce a nabízí seznam osvědčených pomůcek pro jazykové chvílky.

Jazykové chvílky – příležitosti k podpoře dětí

Mateřské škole se v praxi osvědčilo poskytování jazykové podpory během tzv. „jazykových chviliek“ v průběhu dne, nejčastěji dopoledne. Jazykové chvílky vedou nejčastěji asistenti pedagoga ve spolupráci s třídními učiteli. Při vhodné příležitosti (např. při volné hře dětí, při nejrůznějších prostojích) si AP vezme stranou jedno nebo více dětí a věnuje jim individuální, na jazyk zacílenou podporu. Do lekce lze zapojit i české děti, projeví-li o jazykovou chvílku zájem.

Podpora vždy vychází především z potřeb jednotlivých dětí. V případě potřeby individuální péče poskytuje (např. při kombinaci s dalšími SVP) jazykovou podporu speciální pedagog během individuální práce s dítětem.

Jazykovou podporu dětí s odlišným mateřským jazykem zastřešuje **koordinátor inkluze**, v případě potřeby může AP a pedagogům pomoci vhodné příležitosti pro jazykové chvílky vyhledávat či vytvářet.

TIP

Při vedení jazykové chvílky je třeba pamatovat na tyto zásady**Jazyková podpora by měla vždy probíhat hrou formou**

I při osvojování jazyka platí, že základem každého učení je **opakování**. Z opakování např. slovní zásoby by se však neměl stát dril, pedagog by se měl snažit vytvářet autentické jazykové a zajímavé herní situace.

K tomuto účelu je možné využít rozličné pomůcky, od hraček, jež se běžně vyskytují v MŠ, přes reálné předměty až po karetní či deskové hry. U posledních zmíněných je někdy potřeba upravit pravidla hry, ubrat počet karet, aby sloužily naplnění jazykových cílů a rozvoji češtiny.

Je třeba se zaměřit na rozvoj všech jazykových rovin:**Slovní zásoby** (lexikálně-sémantická rovina)

Zejména podpořit znalost běžně užívaných a užitečných slov, naopak (především při komunikaci se začátečníky) se můžeme vyhnout zdobnělinám, slovním hříčkám. Při průběžné jazykové diagnostice je vhodné zaznamenávat pokroky dětí i konkrétní oblasti ze slovní zásoby, v nichž dítě potřebuje ještě podpořit.

Výslovnosti (foneticko-fonologická rovina)

Děti v předškolním věku mají vyšší fonematickou citlivost, v tomto věku se ještě může snadno odbourat cizí přízvuk.

Praktického využití jazyka, schopnosti běžné komunikace (pragmatická rovina)

Když bude dítě umět vyjádřit své potřeby, bude se cítit ve fyzické i psychické pohodě; když zvládne poděkovat a poprosit, zvýší se jeho sociální kompetence a ostatní děti ve třídě jej budou lépe přijímat.

Gramatiky (morfologicko-syntaktická rovina)

Při osvojování gramatiky je potřeba pamatovat na **možnosti dítěte v předškolním věku**. Některé gramatické jevy mohou být osvojeny až po delším a intenzivním kontaktu s jazykem (např. předložky, složitější pády – 6., 3.). Při podpoře osvojování jazyka platí zásada, že **gramatiku nevysvětlujeme, ale ukazujeme nebo hrajeme!** Konkrétní gramatický jev, s nímž chceme dítě seznámit, je vždy třeba spojit s nějakým tématem. Např. se 4. pádem můžeme dítě seznámit v tématu jídlo, rody podstatných jmen ukazovat v tématu zvířata apod.

Jazyková chvilka by měla mít pravidelnou strukturu

Rituály přináší do lekcí srozumitelnost a předvídatelnost, a i když se budou lektoři ČDJ chviliek střídat (např. z důvodu nemoci), struktura lekce zůstane zachována, což je pro předškolní děti a jejich potřeby stěžejní. Vhodné je např. začít a ukončit lekci básničkou či písničkou.

Lekcí češtiny může provázet maňásek či panenka, který jednak přispěje k pocitu stálosti, jednak se může projevit jako dobrý pomocník učitele při vysvětlování pravidel her či modelaci rozhovorů. Důležité je střídat činnosti, dát dětem příležitost se odreagovat při pohybové aktivitě, zapojovat různorodé pomůcky.

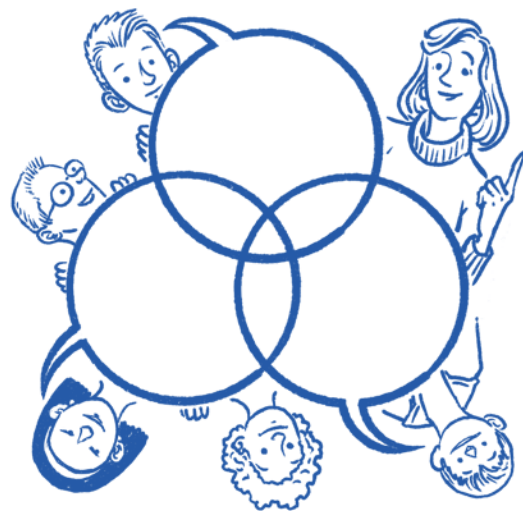
Na děti (a ani na sebe) bychom neměli klást příliš vysoké nároky

Během jazykové chvilky představujeme dítěti max. **4–8 nových slov** (v závislosti na pokročilosti a věku dítěte), abychom dítě nezahltili. Někdy se stane, že dítě nemá na jazykovou chvilku chuť nebo energii. Lektor ČDJ tehdy může sledovat zájem dítěte, přistoupit k jeho oblíbeným aktivitám. Některé jazykové chvilky se vydaří lépe a jiné hůře a je to tak v pořádku.

Podpora vícejazyčnosti ve třídě

Kromě podpory češtiny bychom měli pamatovat i na podporu **vícejazyčnosti dětí**. Když dítě ztratí svůj mateřský jazyk, ztratí i část své identity a možnost blízkého kontaktu se svými kořeny, se širší rodinou. **Rozvoj mateřského jazyka** jde také ruku v ruce s pozdější akademickou úspěšností dětí (a také s rozvojem jazykových dovedností v dalších jazycích).

Pedagogové mohou tedy **podpořit rodiče**, aby s dětmi mluvili ve svém jazyce, četli si pohádky a zpívali písničky, neboť oni – rodiče – jsou nejlepšími učiteli mateřského jazyka.

Závěr

Tato příručka vznikla na základě hloubkové spolupráce mezi MŠ Lyčkovo náměstí a neziskovou organizací META, o. p. s., v rámci projektu Naše čtvrt' 2 (reg. č. CZ.07.4.68/0.0/0.0/20_079/0002117), který je financován Evropskou unií v rámci Operačního programu Praha – pól rústu ČR.

Na koho se obrátit

Centrum pro integraci cizinců, o. p. s. (CIC)

Nabízí sociální a pracovní poradenství, podporuje rodiny s migrační zkušeností a ohrožené sociálním vyloučením, kurzy češtiny pro dospělé i děti nabízí prezenčně i online. Pořádá kurzy pro pedagogické a sociální pracovníky.

InBáze, z. s.

Nabízí právní, sociální a psychologické poradenství (včetně psychologického poradenství pro rodiny s dětmi), kurzy češtiny a komunitní aktivity pro děti a mládež; pro pedagogické pracovníky poskytuje multikulturní vzdělávací programy a konzultace. Organizuje dlouhodobé kurzy pro rozvoj interkulturních kompetencí na školách a kurzy pro AP. Organizuje festival RefuFest.

Integrační centrum Praha, o. p. s. (ICP)

Poskytuje právní a sociální poradenství, tlumočení, konverzační kluby češtiny a volnočasové aktivity.

META, o. p. s.

Nabízí kurzy pro děti a žáky, letní intenzivní kurzy češtiny pro předškolní děti, volnočasové aktivity a poradenství pro migranty a migrantky především v oblasti vzdělávání. Pro pedagogické pracovníky všech stupňů škol nabízí poradenství, metodickou podporu, online i prezenční semináře. Pořádá dlouhodobé kurzy pro učitele ČDJ a pro DAP (dvojjazyčné asistenty pedagoga).

Národní pedagogický institut ČR (NPI)

Zajišťuje překlady a tlumočení pro všechny stupně škol, vzdělávací programy, semináře prezenční i online. Působí po celé ČR.

Society for all, o. p. s. (SOFA, dříve ČOSIV)

Věnuje se tématu wellbeingu, inkluze, trauma informovanému přístupu ve školství. Zajišťuje vzdělávání pedagogických pracovníků v této oblasti.

Zdroje inspirace a doporučená literatura z organizace META, o. p. s.

Metodiky, příručky

- ~ LINHARTOVÁ, Tereza.
Děti s odlišným mateřským jazykem v mateřských školách.
Praha: META, o. p. s., 2018. ISBN 978-80-88171-18-8. (metodika, dostupné z: https://cloud.meta-ops.eu/wp-content/uploads/2022/08/metodika_web.pdf)
- ~ PROKOPOVÁ, Zuzana (ed.), POETA, Milena, TITĚROVÁ, Kristýna.
Asistujeme u dětí s odlišným mateřským jazykem. Praktická příručka pro asistenty a asistentky pedagoga v ZŠ.
Praha: META, o. p. s., 2022. ISBN 978-80-88171-34-8. (dostupné z: <https://meta-ops.eu/publikace/asistujeme-u-deti-s-odlisnym-materskym-jazykem-prakticka-prirucka-pro-asistenty-a-asistentky-pedagoga-v-zs/>)

Práce s migrační zkušeností a traumatem

- ~ ***Vzdělávací projekt Putování s Carly.***
Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/zdroje-inspirace/putovani-s-carly>

Práce s celou třídou

- ~ LINHARTOVÁ, Tereza, RISTIĆ, Petra, HANUŠKOVÁ, Kateřina, CHMELÍKOVÁ, Kristýna, BROMOVÁ, Klára.
Nápadníček aktivit pro MŠ. Činnosti pro celou třídu s ohledem na děti s odlišným mateřským jazykem. 2. vydání.
Praha: META, o. p. s., 2020. ISBN 978-80-88171-25-6. (dostupné z: https://meta-ops.eu/wp-content/uploads/2019/12/meta_napadnicek_07_2vydani_elverze.pdf)

ČDJ a podpora vícejazyčnosti

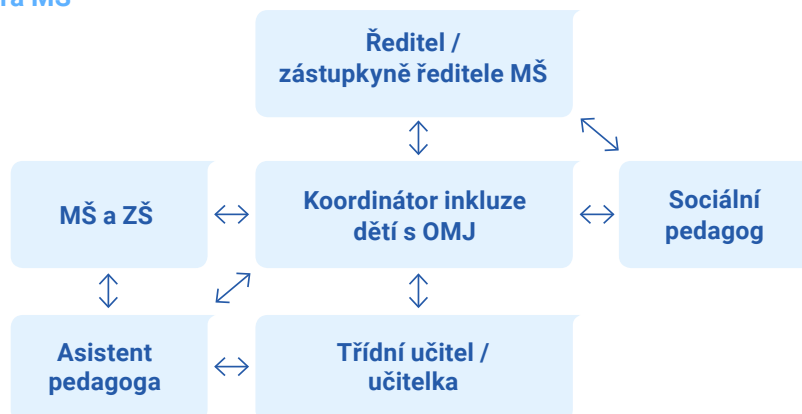
- ~ Obsáhlý seznam učebnic a pracovních listů pro nečtenáře dostupný z <https://inkluzivniskola.cz/ucebni-materialy-pro-ms>

Organizační struktura a vymezení kompetencí při vzdělávání dětí s odlišným mateřským jazykem v MŠ Lyčkovo náměstí / Pernerova

Organizační struktura MŠ

Začlenění vícejazyčného dítěte (tedy dítěte, jehož mateřský jazyk není čeština) do prostředí MŠ je záležitost dlouhodobá, která často vyžaduje náročnou přípravu na administrativu a koordinaci. Za účelem zefektivnění celého procesu je proto vhodné **ustanovit jednu osobu odpovědnou za inkluzi** všech dětí s odlišným mateřským jazykem (s OMJ) v mateřské škole.

Kordinátor inkluze dětí s OMJ

Funguje jako prostředník mezi všemi zúčastněnými stranami, tj. mezi dítětem, rodiči, učiteli, asistenty, sociálním pedagogem i poradenským zařízením školy. Koordinuje všechny kroky směřující k bezproblémovému začlenění dítěte do vzdělávacího procesu a podporuje odstraňování bariér jazykových i vzdělávacích. Kordinátor pomůže nejen vícejazyčnému dítěti, ale uleví i ostatním učitelům a asistentům, kteří budou vědět, na koho se mohou při vzdělávání dětí s OMJ v mateřské škole obrátit a s kým koordinovat jejich podporu.

Sociální pedagog

V naší MŠ a ZŠ nově pracuje **sociální pedagog**. Stejně jako speciální pedagog, výchovný poradce a metodik prevence je součástí školského poradenského pracoviště (inkluzivního týmu MŠ a ZŠ). Jeho náplní práce je podpora vzdělávacího procesu dětí (i dětí vícejazyčných). Zaměřuje se na propojení školy a rodiny dítěte, pomáhá znevýhodněným žákům, řeší sociální a finanční situaci rodiny (může i doprovázet rodiče dítěte při vyřizování záležitostí v různých organizacích, zajistit a propojit následnou podporu od organizací pro cizince atd.). Zároveň je i podporou pedagogům a vedení školy, zaměřuje se na primární a sekundární prevenci dětí.

O podporu a zapojení sociálního pedagoga při vzdělávání dětí s OMJ **žádá primárně kordinátor inkluze** dětí s OMJ, **případně** se na něj obrací přímo **zástupyně mateřské školy**. Sociální pedagog je přítomen při úvodních třídních schůzkách rodičů nově přijatých dětí.

~ Kompetence kordinátora inkluze dětí s OMJ

- pomáhá vytvořit bezpečné prostředí v mateřské škole pro vícejazyčné dítě, v rámci celého adaptačního procesu úzce spolupracuje s třídními učiteli a asistentem pedagoga,
- koordinuje spolupráci mezi pedagogy, asistenty, vedením školy, případně pedagogicko-psychologickou poradnou,
- v případě specifických potřeb dítěte a celé rodiny se obrací na sociálního pedagoga a pracuje s ním v součinnosti,
- koordinuje pravidelná setkání (porady), poskytuje poradenskou podporu, pravidelně poskytuje zpětnou vazbu asistentům, konzultuje poskytovanou podporu, předává informace zúčastněným osobám,

- spravuje údaje v profesním profilu asistenta pedagoga (vzor na disku MŠ),
- informuje učitele a asistenty o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, koordinuje a monitoruje vzdělávací kurzy v oblasti jazykové podpory, pravidelné vzdělávání v dané oblasti a poskytuje metodickou podporu všem zúčastněným osobám,
- v prvních dnech a týdnech monitoruje průběh adaptace jednotlivých dětí s OMJ ve všech třídách; v případě potřeby metodicky podporuje pedagogy a asistentky pedagoga; konzultuje s nimi připravenost prostředí před nástupem dítěte (komunikační karty, obrázkový režim dne a další pomůcky ve třídě) a předává jim informace o nově nastupujícím dítěti (evidence dětí s OMJ podporou),
- koordinuje a kontroluje provedení jazykové diagnostiky u vícejazyčného dítěte, případně provádí pedagogickou diagnostiku dítěte,
- dle potřeb dítěte koordinuje tvorbu plánu pedagogické podpory ve spolupráci s ostatními učiteli a asistenty,
- provádí konzultace při nastavení dostatečného rozsahu výuky češtiny jako druhého jazyka, případně zajišťuje individuální výuku ČDJ, dle potřeb dítěte zjišťuje další možnosti vzdělávání ve spolupráci s dalšími organizacemi (META, o. p. s., InBáze...),
- zajišťuje následnou podporu a odstraňování bariér, které mohou vyplývat z odlišného sociokulturního prostředí (zajištění individuální péče speciálního pedagoga, pedagogické intervence, případně další individuální podpora asistenta pedagoga),

- v případě naléhavých situací spolupracuje s OSPOD a Policií ČR (v součinnosti se sociálním pedagogem MŠ a ZŠ po poradě s vedením MŠ),
- monitoruje pokroky dítěte a průběžně vyhodnocuje jeho podporu v mateřské škole, navrhuje změny poskytovaných opatření,
- spolupracuje s rodiči, podporuje domácí přípravu, pravidelně konzultuje potřebné s rodiči dítěte,
- dle potřeb zajišťuje tlumočnicka přes spolupracující organizace,
- eviduje a objednáva pomůcky pro jazykovou podporu.

Podmínkou efektivního začleňování dětí s odlišným mateřským jazykem do prostředí českého předškolního vzdělávání je především pozitivní přístup pedagogických pracovníků se těmto dětem a rodinám individuálně věnovat, průběžně se vzdělávat v této oblasti a úzce spolupracovat se všemi zúčastněnými (rodina, koordinátor inkluze, pedagogičtí pracovníci).

Další důležitou podmínkou úspěšné adaptace vícejazyčných dětí je **spolupráce pedagogů ve třídě** (učitelé a asistent pedagoga), konkrétně:

- jednotný přístup učitelů a asistenta pedagoga k dítěti s OMJ (struktura dne, sjednocení pokynů, využívání názornosti apod.),
- vizualizace režimu dne, třídních pravidel, přítomnost komunikačních karet,
- vedení jazykového portfolia pokroků dítěte.

~ Kompetence třídního učitele/třídní učitelky ve vztahu ke vzdělávání dětí s OMJ

- pomáhá vytvořit bezpečné prostředí v mateřské škole pro dítě s OMJ,
- v rámci celého adaptačního procesu úzce spolupracuje s koordinátorem inkluze, asistentem pedagoga a rodiči dítěte,
- vytváří PLPP (plán pedagogické podpory) dle potřeby dítěte s OMJ ve spolupráci s koordinátorem inkluze (vzor PLPP na disku MŠ),
- průběžně se vzdělává v oblasti začleňování a jazykové podpory dětí s OMJ; učitel/učitelka si vede své profesní portfolium, které průběžně doplňuje o absolvované vzdělávání v oblasti podpory dětí s OMJ,
- pokroky dítěte pravidelně zaznamenává do jazykového portfolia,

- účastní se úvodní schůzky s rodiči, seznamuje rodiče s prostředím MŠ, předává rodičům základní informace o chodu MŠ (ideálně v písemné podobě formou prezentace),
- pomáhá nastavit vhodný způsob komunikace s rodiči,
- seznamuje rodiče s asistentkou pedagoga a ostatním nepedagogickým personálem,
- minimálně dvakrát do roka vede individuální setkání s rodiči (možnost přítomnosti koordinátora inkluze a asistentky pedagoga),
- na začátku školního roku seznamuje rodiče s jazykovým portfoliem, průběžně vyhodnocuje jazykové pokroky dítěte, které konzultuje s koordinátorem inkluze a asistentkou pedagoga,
- podílí se na skupinové nebo individuální výuce ČDJ.

~ Kompetence asistenta pedagoga ve vzdělávání dětí s OMJ

- pomáhá vytvořit bezpečné prostředí v mateřské škole pro dítě s OMJ,
- v rámci adaptačního procesu úzce spolupracuje s třídními učiteli a koordinátorem inkluze,
- jedenkrát za měsíc se účastní pravidelných setkání asistentů pedagoga,
- zakládá a primárně spravuje jazykové portfolio pod dohledem koordinátora inkluze (vzor jazykového portfolia na disku MŠ),
- společně s třídní učitelkou nebo koordinátorem inkluze se účastní schůzek s rodiči dítěte s OMJ (dle domluvy s třídní učitelkou),
- ve spolupráci s koordinátorem inkluze provádí jazykovou diagnostiku (součást jazykového portfolia),

- vyhledává a připravuje didaktické pomůcky (možnost konzultace s koordinátorem inkluze dětí s OMJ),
- dle PLPP (plánu pedagogické podpory) realizuje jazykovou podporu během pobytu dítěte v MŠ (individuální nebo skupinovou),
- pokroky dítěte pravidelně zaznamenává do jazykového portfolia,
- průběžně se vzdělává v oblasti začleňování dětí s OMJ do prostředí MŠ,
- asistent/asistentka pedagoga si vede své profesní portfolio (profil asistenta pedagoga), které bude průběžně doplňovat o absolvované vzdělávání v oblasti podpory dětí s OMJ.

Kodex spolupráce asistenta pedagoga s učiteli ve třídě

- ~ Asistent pedagoga je pedagogickým pracovníkem podle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.
- ~ Rámcový **obsah činností asistenta** je uveden ve vyhlášce č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných:
 - 1) Asistent pedagoga poskytuje podporu jinému pedagogickému pracovníkovi při vzdělávání žáka či žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v rozsahu podpůrného opatření. Asistent pedagoga pomáhá jinému pedagogickému pracovníkovi při organizaci a realizaci vzdělávání, podporuje samostatnost a aktivní zapojení žáka do všech činností uskutečňovaných ve škole v rámci vzdělávání, včetně poskytování školských služeb.
 - 2) Asistent pedagoga pracuje podle potřeby s žáky třídy, oddělení nebo studijní skupiny podle pokynů jiného pedagogického pracovníka a ve spolupráci s ním.
- ~ Vyhláška definuje činnost asistenta pedagoga **ve dvou pracovních pozicích**:
 - a) s většími požadavky na kvalifikaci (je potřebná maturita)

Asistent pedagoga vykonává přímou pedagogickou činnost při vzdělávání a výchově podle stanovených postupů a pokynů učitele zaměřenou na individuální a skupinovou podporu, vedení dětí k samostatnosti, podporu základních pracovních, hygienických návyků, rozvoj sociálních kompetencí.
 - b) s menšími požadavky na kvalifikaci (není potřebná maturita)

Asistent pedagoga vykonává pomocné výchovné práce zaměřené na podporu učitele se skupinou dětí se SVP, na pomocné organizační činnosti při vzdělávání dětí ve skupině se SVP, na pomoc při adaptaci dětí, na komunikaci, na podporu sebeobsluhy, na rozvoj sociálních kompetencí u dětí se speciálně vzdělávacími potřebami (dále SVP).
- ~ Dále v **nařízení vlády č. 222/2010 Sb.**, o katalogu prací ve veřejných službách a správě, je práce na pozici asistenta pedagoga zařazena do 8. platové třídy. V této třídě je pracovní náplň AP definována takto:

Vzdělávací a výchovná činnost podle přesně stanovených postupů a pokynů učitele nebo vychovatele zaměřená na speciální vzdělávání, individuální vzdělávání nebo specifické výchovné potřeby dítěte, žáka nebo studenta nebo skupiny dětí, žáků nebo studentů.
- ~ Asistent pedagoga vykonává přímou a nepřímou pedagogickou činnost v rozsahu podle nařízení vlády č. 75/2005 Sb., samostatná náplň práce je v kompetenci ředitele školy.
- ~ Nepřímá doba tvoří 10 % z úvazku (úvazek možný 40, 30, 20 hodin), Náplň nepřímé pracovní doby:
 - plánování a příprava činností,
 - samostudium,
 - účast na pedagogických poradách,
 - příprava mimoškolních aktivit ve spolupráci s učitelem,
 - konzultace s třídními učiteli,
 - studium školní a třídní dokumentace.
- ~ Rozdělení kompetencí mezi učitele a asistenta pedagoga obecně:
 - učitel odpovídá za veškerou pedagogickou činnost probíhající ve třídě, plánuje aktivity, komunikuje s rodiči,
 - AP pomáhá učiteli tak, aby učitel měl co nejvíce času na kvalifikovanou práci s dětmi,
 - AP poskytuje podporu učiteli a ve své práci postupuje podle pokynů učitele, komunikuje s rodiči,
 - AP poskytuje podporu všem dětem ve třídě, ne pouze dítěti s přiznaným podpůrným opatřením,
 - učitel a asistent spolu navzájem komunikují, spolupracují a domlouvají se na potřebném,
 - ve třídě je nastaven funkční komunikační kanál pro efektivní spolupráci učitele a asistenta.
- ~ Očekávaný způsob chování asistenta pedagoga:
 - pozitivní vztah k dětem,
 - využívá respektující komunikaci,
 - pozitivní vztah k práci,
 - empatický,
 - citlivý,
 - samostatný,
 - trpělivý,
 - důsledný,
 - flexibilní.
- ~ Očekávané schopnosti a dovednosti asistenta pedagoga:
 - schopnost učit se novému,
 - být otevřený novému,
 - schopnost nechat se vést zkušenějším,
 - schopnost sebereflexe,
 - schopnost týmové spolupráce.
- ~ Základní pravidla pro práci AP s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami a ostatními dětmi:
 - asistent pedagoga není osobní asistent dítěte, ale asistent učitele,
 - pracuje ve třídě tak, aby učitel měl více času na dítě se SVP,
 - podporuje začlenění dítěte do kolektivu,
 - v maximální míře rozvíjí samostatnost dítěte,
 - zná individuální plány dítěte, třídní plány a podle těchto plánů pracuje.